

Darrere les passos dels dinosaures

Camins de Dinosaurés és una manera diferent de recórrer la Comunitat Valenciana i conèixer l'ample i variat patrimoni paleontològic que ofereix. Jaciments, museus i col·leccions distribuïts per tot el territori que et permetran descobrir i gaudir de l'apassionant món dels dinosaures.

Acosta't a descobrir els avantpassats dels dinosaures i les seues petjades a Bejís, que té el jaciment del Triàsic mitjà més important de la Comunitat Valenciana. Descobreix els grans sauròpodes del final del Juràssic al museu d'Alpuente i les petjades dels enormes carnívors que van conviure amb ells al jaciment de Corcolilla. Coneix a Morella el Morelladon, el primer dinosaure de Castelló. A Cincorres podràs visitar un jaciment amb rèpliques perfectes d'ossos de dinosaures i al MUPE d'Elx podràs aprendre sobre gegants d'altres parts del món. A Millares, per la seua banda, podràs caminar vorejant les petjades dels últims dinosaures que van xafar la Comunitat Valenciana i a Agost podràs veure per tu mateix les marques de l'impacte que va causar l'extinció de la major part d'aquests animals.

Jaciments

Jaciment Icnològic del Barranc de Vallivana - Morella

Ací trobaràs un rastre de vora 25 icnites de tres dits que pertanyien a dinosaures teròpodes que es desplaçaven per la vora d'un llac. El jaciment, condicionat per a visitar-lo, pertany al Cretàcic inferior (fa 135 milions d'anys).

● **Accés:** al costat d'un tram abandonat de la carretera N-232, a 17 km de Morella.

Jaciment i Parc Cultural Dinomania - Cincorres

Aquest complex científic difon el ric patrimoni geològic i paleontològic de Cincorres. Té tres tipus de recursos: la col·lecció museogràfica, el jaciment paleontològic d'Ana i Biblosaurus 3D (catàleg digital amb models 3D d'ossos i petjades de dinosaures). També es poden fet dinorutes pel municipi

● **Accés:** per la carretera Pajares de San Luis des de Cincorres.

Jaciment Icnològic de Bejís

Ací podràs veure tres icnites en el sostre de dues capes de gres roig (un tipus de roques) del Triàsic, l'era anterior al Juràssic. Un bloc de pedra caigut al peu del camí conté altres dues petjades de cinc dits pertanyents a un mateix rastre, restes d'invertebrats i marques de corrent.

● **Accés:** des de l'oficina de turisme de Bejís (carretera de l'Estació s/n).

Jaciment Icnològic de Cañada París II - Alpuente

Es tracta d'un jaciment important d'icnites del trànsit del Juràssic al Cretàcic. Les icnites s'organitzen en dos rastres principals, pràcticament paral·lels, de sentit nord-sud: un rastre de vora huit metres de longitud d'un dinosaure sauròpode i un segon grup de petjades de vora sis metres d'un teròpode bípede mitjà

● **Accés:** Camí de la Virgen des d'Alpuente.

Jaciment Icnològic de Corcolilla - Alpuente

Es tracta d'un dels millors llocs de la Comunitat Valenciana on observar petjades de dinosaures, ja que en podràs trobar més d'un centenar en un espai reduït i molt accessible. També hi ha la possibilitat de fer visites guiades per aquest lloc declarat bé d'interés cultural en 2006.

● **Accés:** carretera CV-350 al costat de La Almezra.

Jaciment Icnològic de Tambuc - Millares

Aquest jaciment d'icnites inclou més de 400 petjades disperses sobre el llit de la rambla del Tambuc. Són de fa més de 80 milions d'anys i pertanyen a dinosaures ornitòpodes i teròpodes que es desplaçaven per les planes litorals. La seua abundància indica que seria un lloc de pas molt freqüentat per aquests gegants.

● **Accés:** per la carretera CV-580 des de Millares, a vora 17 quilòmetres.

Jaciment Capa negra o Límit k/T - Agost

Prop d'Agost (Alacant) hi ha un aflorament de roques de rellevància internacional on s'observa les empremtes que va deixar el gran meteorit que va caure a la península de Yucatán (Mèxic) i va extingir la major part dels dinosaures fa 66 milions d'anys. Aquest rastre, una línia fosca i visible, representa el canvi bruscat entre el període Cretàcic i el Paleogen. Està declarat monument natural de la Comunitat Valenciana.

● **Accés:** per la carretera CV-827 eixint d'Agost.

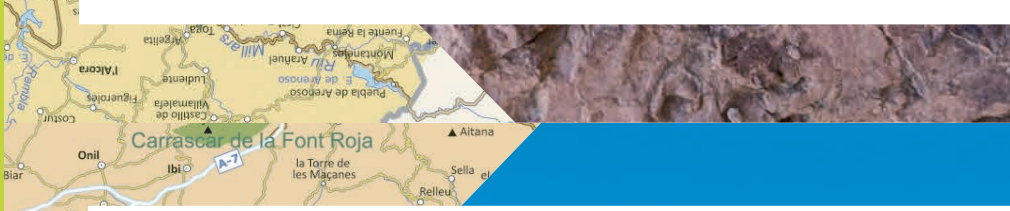
Rutes

Camins de Dinosaurés

Segueix el rastre dels dinosaures que van habitar la Comunitat Valenciana i troba'n les rèpliques de gran mida que hi ha repartides per tota la regió! A més, a prop d'aquestes escultures gegants sempre trobaràs alguna cosa més a fer, com visitar un museu, endinsar-te en un jaciment o fer xicotetes rutes:

De nord a sud...

- **Vallibonavenatrix cani** – Vallibona
- **Allosaurus fragilis** – Morella
- **Baryonyx walkeri** – Cincorres
- **Rausuquios** – Bejís
- **Losillasaurus giganteus** - Aras de los Olmos
- **Dacentrurus armatus** – Alpuente
- **Struthiosaurus** – Millares
- **Lirainosaurus** - Agost

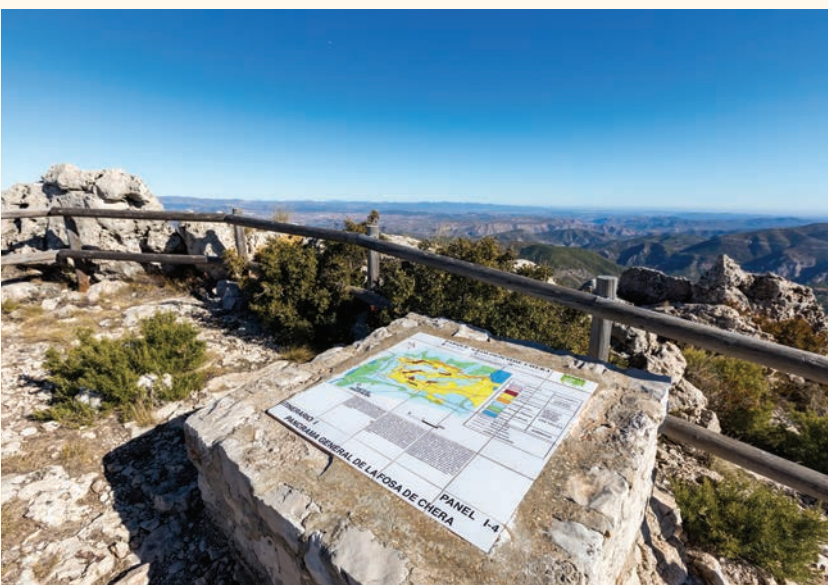

Ruta Geològica de Losilla (València)

A Losilla de Aras, València, pots fer una divertida ruta que recorre diverses localitzacions relacionades amb la geologia i l'aparició d'un dinosaure que té el nom de la localitat, el Losillasaurus giganteus, un gran herbívor de coll llarg descobert en 1989 del qual trobaràs una rèplica gegant durant l'itinerari. A l'oficina de turisme d'Aras de los Olmos (Carrer de l'Església, 2) t'explicaran tots els detalls del recorregut.

Parc Geològic de Chera-Sot de Chera (València)

Ocupa una superfície de casi 70 km quadrats i hi estan registrats tots els esdeveniments ocorreguts a la serralada Ibèrica durant els últims 150 milions d'anys, fins i tot el moment de l'extinció dels dinosaures. Hi ha diferents possibles rutes per a recórrer el parc! L'aventura comença al Centre de Divulgació Cultural, on pots visitar la col·lecció de fòssils, minerals i maquetes.

Museus i col·leccions museogràfiques

MUPAL: Museu Paleontològic d'Alpuente

Aquest museu, situat a l'antiga ermita de Santa Bàrbara, alberga ossos i restes fòssils procedents dels nombrosos i importants jaciments de dinosaures trobats a la zona. Té un enfocament didàctic evident per a informar de manera clara i divertida sobre les espectaculars troballes del municipi.

● Av. San Blas, 17. Alpuente (València)
www.museopaleontologicoalpuente.net

Museu d'Història Natural de la Universitat de València

Es tracta d'una instal·lació nova de la Universitat de València que reuneix en un únic espai el més important de les seues 32 col·leccions científiques. Hi trobaràs col·leccions relacionades amb els dinosaures sobre el període Triàsic (anterior al Juràssic), micropaleontologia o fòssils de vertebrats europeus.

● C/ del Dr. Moliner, 50. Burjassot (València)
www.uv.es/museuhn

Big History en Aras de los Olmos

És un centre de divulgació científica i mediambiental en col·laboració amb la Universitat de València que, a més de l'observació astronòmica, manté una exposició de restes paleontològiques, entre elles el Losillaraurus, el dinosaure més gran de la regió.

● C/ Molino Marqués, s/n. Aras de los Olmos (València)
www.bighistory.es

Museu de Ciències Naturals de València

Aquest museu ofereix un recorregut per la història natural amb una atenció especial a tot allò relacionat amb la Comunitat Valenciana. Està format per 5 àrees: tecnologia i coneixement, mamífers prehistòrics, històries de la vida i evolució, mol·luscos i ecosistemes del terme municipal de València.

● Jardins de Vivers, carrer del General Elio, s/n. València
www.valencia.es

Museu Municipal de Requena

En aquest museu hi ha una col·lecció de ciències naturals dedicada als ecosistemes i a la geologia de la zona. Hi trobaràs fòssils, roques i minerals de les diverses eres presents a la comarca.

● C/ Carmen, 8. Requena (València)
www.turismorequena.es

Castelló

● Espai Vallibonavenatrix – Fòssils de Vallibona a Vallibona

L'Espai Vallibonavenatrix – Fòssils de Vallibona és una xicoteta mostra museística de les distintes restes fòssils que s'han trobat en aquesta població i en la qual destaquen dos ericons de mar i el dinosaure Vallibonavenatrix, descrits per primera vegada a Vallibona. L'espai expositiu està situat al primer pis de l'edifici de l'antiga cooperativa i té dues sales on admirar els diversos fòssils.

● Temps de Dinosaures de Morella

Aquest museu és un viatge al centre de la terra on pots recórrer l'apassionant món de la geologia i la paleontologia a través de la col·lecció de fòssils del període Cretàcic extrets a Morella. També hi pots veure una col·lecció paleontològica espectacular en què destaca el Morelladon, un dinosaure semblant a l'Iguanodon descobert al municipi.

● Costa del Trinquet, 4. Morella (Castelló)

● Museu de Bejís

Ací podràs descobrir, gràcies a l'extensa col·lecció que s'hi exhibeix, la història i els costums d'aquesta població de l'interior, les petjades que hi van deixar els dinosaures i les restes arqueològiques trobades en els diversos jaciments del municipi, entre les quals destaquen objectes fenicis i romans.

● Carretera de l'Estació, s/n. Bejís (Castelló)
www.bejís.es

● Col·lecció Museogràfica de Forcall

Hi destaca la col·lecció d'invertebrats marins de la comarca dels Ports, amb exemplars del Juràssic i el Cretàcic, sobre tot els ammonoideus que s'hi conserven en òxid de ferro. També hi pots visitar la secció arqueològica sobre el Forcall medieval i la ciutat iberoromana de Lesera.

● Pl. Sant Miquel, 6. Forcall (Castelló)
www.forcall.es

● Museu de la Baronia de Ribesalbes

Aquest espai rep les últimes novetats paleontològiques de tot el món i es renova constantment. Ací podràs comprovar com ha canviat el món des de l'Antiguitat i descobrir "La Rinconada", un dels millors jaciments del Miocè inferior lacustre de tot el món i que hi ha al municipi.

● C/ de les Escoles, 20. Ribesalbes (Castelló)
<https://museobaroniaribesa.wixsite.com/museobaronia>

● Col·lecció Museogràfica de Paleontologia Juan Cano Forner - Sant Mateu

Aquesta col·lecció privada conté vora 5.000 fòssils marins i terrestres de totes les eres geològiques i hi destaca l'espectacular col·lecció d'ammonites. És recomanable fer la visita guiada amb el seu director, Juan Cano.

C/ de Barcelona, 23. Sant Mateu (Castelló)
<https://turismosantmateu.es>

● Col·lecció Museogràfica Permanent de Cincorres

En aquest museu podràs descobrir els fòssils procedents del jaciment Ana, situat al municipi. A l'edifici, el palau de Sant Joan, trobaràs tres sales dedicades al procés d'excavació, a la biologia dels dinosaures i a la simulació d'un laboratori paleontològic.

● C/ Sant Joaquim, 1. Cincorres (Castelló)
www.cincorresdinomania.es

● OndaNatura

Gira entorn de la naturalesa d'Onda i de l'enorme Parc Natural de la Serra d'Espadà, amb una col·lecció de paleontologia i minerals ben interessant i extensa on descobriràs els rics ecosistemes del passat ("paleohabitats") que hi havia en aquesta comarca.

● C/ de la Cossa, 2. Onda (Castelló)
www.ondaturismo.es

● Museu Paleontològic i de les Ciències d'Alcoi

Aquest espai conté peces dels períodes Triàsic, Juràssic i Cretàcic, entre les quals destaquen la primera dent de Prognathodon descobert a Castalla (Alacant), peces d'ammonites o els fòssils del Parc Natural de la Serra de Mariola. Té una secció dedicada a les ciències naturals i una zona per a exposicions temporals.

● C/ Els Tints, 1-6. Alcoi (Alacant)
www.alcoyturismo.com

● MUPE: Museu Paleontològic d'Elx

Més de 1.200 fòssils i reconstruccions amb els quals podràs recórrer la sorprenent història de la vida al nostre planeta. La planta inferior està dedicada a la paleontologia en general i la superior, a la història geològica de l'entorn. En la col·lecció destaquen els exemplars de trilobites, ammonites, un mosasaure (rèptil marí) i rèpliques de dinosaures.

● Plaça de Sant Joan, 3. Elx (Alacant)
www.cidarismpe.org

● Museu Arqueològic i Paleontològic de Rojales

Es divideix en dos espais. L'àrea de paleontologia mostra l'evolució del territori a través dels testimoniatges d'infinat d'éssers que hi van viure fa milions d'anys. L'àrea d'arqueologia, per la seua banda, parla de l'evolució cultural de les poblacions de l'entorn de Rojales.

● Pl. d'Espanya, 1. Rojales (Alacant)
<https://museosderojales.es>

Alguns dels nostres protagonistes

■ Allosaurus, el depredador més abundant,

És el dinosaure carnívor del qual s'han trobat més restes arreu del món. Podia assolir els 10 metres de longitud i es caracteritzava per tenir unes crestes pronunciades sobre els ulls i unes dents ben esmolades.

■ Baryonix, el terror del riu.

Aquest dinosaure habitava en zones aquàtiques durant el Cretàcic inferior i s'alimentava principalment de peixos gràcies al morro allargat i a les grans arpes davanteres que tenia. Assolia els 9 metres de llarg.

■ Rausuquios, el rei del Triàsic.

Va ser anterior als dinosaures i també estava emparentat amb els cocodrils. Podia assolir els 6 metres de longitud i era el gran depredador del període Triàsic, fa vora 230 milions d'anys.

■ Losillasaurus, el gegant de Losilla de Aras.

Aquest gran sauròpode habitant del Juràssic es va descobrir a la localitat valenciana de Losilla de Aras en 1989. L'exemplar mesurava 20 metres de llarg, però es creu que podien ser encara més grans.

■ Dacentrurus, un herbívor armat.

Es tracta del primer estegosaure, un herbívor de 7 metres de longitud i 5 tones que va viure al final del Juràssic. Tenia una sèrie de plaques i pues al llom i el cap xicotet.

■ Struthiosaurus, un dinosaure cuirassat.

Aquest dinosaure, del final del Cretàcic, tenia una gran quantitat de plaques protectores a la part superior del cos. Mesurava 2 metres de longitud i pesava més de 100 quilos.

■ Lirainosaurus, un xicotet tità.

És un dels herbívors de coll llarg més xicotets que es coneixen, amb vora 6 metres de longitud. Va viure en el Cretàcic superior, fa 75 milions d'anys, per això és un dels últims dinosaures coneguts.

8 paraules que has de conèixer per a ser un/a expert/a en dinosaures

Incites: les petjades dels dinosaures plasmades a la roca.

Sauròpode: dinosaure gran herbívor de coll llarg.

Teròpode: dinosaure carnívor gran i bípede.

Bípede: que camina sobre dues potes.

Paleontologia: ciència que estudia la vida del passat a través dels fòssils.

Jaciment: lloc on es troben de manera natural minerals, roques o fòssils.

Cretàcic: divisió temporal que va començar fa 145 milions d'anys i va acabar fa 66 amb la caiguda del famós meteorit. En aquest període van viure la majoria dels dinosaures coneguts.

Juràssic: l'era situada entre el Triàsic i el Cretàcic, entre els 201 i els 145 milions d'anys.